

O PŘEDMLUVA

Kniha Starší dějiny Vietnamu a Čampy představuje starší dějiny státních útvarů na území dnešního Vietnamu (Âu Lạc, Nam Việt, Giao Chỉ, An Nam, Đại Việt, Čampa) ve vztazích s Čínou a dalšími sousedními státy (Funan, Nanzhao, Dali aj.) od prehistorie po vrcholné období dynastie Lê – vládu císaře Lê Thánh Tông (1460–1497). Středem pozornosti jsou dějiny Vietů, předků dnešních etnických Vietnamců a nositelů vietnamské státnosti. Samostatnými kapitolami se však také snažíme připomenout, že ve sledovaném období osidlovali Vietové jen část území i dnes mnohonárodnostního Vietnamu. Proto jsme zařadili přehled dějin nepříliš známé Čampy od počátku 1. tisíciletí do konce její státnosti (1835). Čampa představovala uskupení několika lokálních politických center s navzájem velmi blízkou kulturou vzniklou pod indickým hinduistickým vlivem. Podobně zmiňujeme vztahy mezi Čampou a Viety v době vlády samostatných vietských dynastií od 10. století. Podrobnější historii Čampy bude však nezbytné věnovat samostatnou publikaci, která umožní porovnat velmi detailní faktografický historický narativ starších francouzských historiků založený na vyčerpávající excerptci čínsky psaných pramenů z Číny a Vietnamu (Maspero 1928) a dobové znalosti čamské epigrafie (studie L. Finota, É. Hubera aj. in *Études épigraphiques sur les pays Cham* 1995) s novějšími studiemi, které zohledňují širší nadregionální vztahy (Tarling 1992), čamské archivní prameny z novějšího období (Po Dharma 1987), s nově nalezenými a reinterpretovanými epigrafickými památkami (*Văn khố Champa ...* 2012), s poznatky z etnografického a antropologického studia současných Čamů (Agnès De Féo 2015) a poznatky z diachronního výzkumu čamského jazyka (Thurgood 1999).

Dějiny Vietů ve sledovaném období lze rozdělit do dvou zásadních etap. Odhlédneme-li od prehistorie, kterou by bylo třeba sledovat v kontextu nových archeologických nálezů z celé jihovýchodní Asie a kterou tudíž vzhledem k rozsahu této publikace nemůžeme popsat komplexně, a vzhledem k chápání tradiční vietnamské historiografie nezbytné mytologie, představuje téměř celé první tisíciletí (111 př. n. l. do 939) období čínské nadvlády. Od 11. století do počátku 16. století (s výjimkou krátké mingské okupace) charakterizuje dějiny Vietů vláda relativně stabilních dynastií vládnoucích sice ve formálním podřízení Číně (tributární vztahy), ale v rámci svého regionu zcela suverénně.

V případě prvního jmenovaného období se setkáváme s tradičním hodnocením čínské nadvlády jako období nepřetržitého politického útlaku a násilné kulturní asimilace, v němž vynikají jen občasné úspěšné povstání, jejichž původní motivace se ale často výrazně liší od dnešní populární interpretace. Ve stručných dějinách Vietnamu bývá toto tisícileté období popisováno jen velmi zhuštěně. Praktickým důvodem je i minimální množství informací, které máme k dispozici téměř výhradně z čínských dynastických kronik, z nichž čerpají i pozdější vietnamské kroniky. Především díky pečlivé excerpci pramenů a kritickému interpretačnímu přístupu převratné monografie K. W. Taylora (1983) dnešní historiografie začíná nahlížet období čínské nadvlády v jiném světle. I přes stoleté období relativně autonomní vlády dynastie Zhao (přibližně 207–111 př. n. l.), která propojila čínské politické dědictví období regionální politické roztržitého období Válčících států s podporou místních elit, nelze ještě na přelomu letopočtu hovořit o tradici vietnské autochtonní státnosti. Proto není možno interpretovat povstání v průběhu prvního tisíciletí jako pokusy o obnovu někdejší nezávislosti na Číně, ale je třeba vždy hledat konkrétní příčiny v dobovém kontextu.

Čína po pádu dynastie Han byla až do vítězství dynastie Sui a zvláště dynastie Tang většinu doby nejednotná, což se odráželo i na reálné situaci v severním Vietnamu. Na jedné straně se čínská imperiální moc v podobě center států situovaných v jižní polovině Číny Vietnamu přiblížila. Na druhé straně, kdykoli došlo v Číně k politické nestabilitě, Vietnam (respektive provincie Jiaozhou) díky tomu získával větší a někdy i úplnou faktickou autonomii.

Velmi vždy záleželo na osobnostech guvernérů a dalších vysokých správců provincie, kteří byli čínskými dynastiemi ustanovováni. Řada guvernérů byla i přes svůj čínský původ (Shi Xie, Tao Huang) přijata pro své morální kvality a moudrou správu místním obyvatelstvem a místní elitou natolik, že se po své smrti stali součástí panteonu vietnamského náboženství. Naopak místní původ vojenských a politických postav nezaručoval jejich všeobecné přijetí a úspěch (lze zmínit např. odpadání příznivců sester Trưng nebo neúspěšné snahy Shi Huie o převzetí moci po smrti svého otce guvernéra Shi Xieho).

Obyvatelstvo Vietnamu, jeho jazyk a kulturu ovlivňovala nejen v průběhu tisícileté čínské nadvlády, ale i za následujících vietnských dynastií zcela zásadně čínská imigrace. Čínské kroniky nás informují o imigrantech, kteří přicházeli z vyšších vrstev, tudíž přinášeli s sebou čínskou literární vzdělanost a pochopitelně i čínské zvyky a společenské normy. Vedle většího počtu imigrantů v dobách politických zvratů v Číně, kdy ve Vietnamu hledali útočiště ve větším počtu příslušníci politicky nevyhovující části elity, přicházeli do Vietnamu Číňané jako oficiálně jmenovaní hodnostáři různých úrovní. Mezi těmito hodnostáři můžeme nalézt několik rozdílných kategorií: hodnostáře, kteří přicházeli do Jiaozhou s cílenou snahou tuto periferní oblast čínské říše civilizovat podle vzoru čínských kulturních center; hodnostáře, kteří pocházeli z rodů, žijících v severním Vietnamu nebo jižní části Číny po více generací, a dokázali tudíž nacházet porozumění pro potřeby místní elity; hodnostáře, kteří do okrajových částí říše přicházeli se záměrem osobně zbohatnout (zvláště v dobách, kdy centrální administrativa slábla) a konečně hodnostáře, kteří byli do Vietnamu posláni do vyhnanství. Lze sledovat, že hodnostáři pocházející z původně čínské, avšak zdomácnělé elity, se sice považovali za součást čínského civilizačního okruhu, ale ve správě Jiaozhou centrální imperiální moc ignorovali, pokud to bylo možné.

Kulturní spojitost mezi severním Vietnamem a Čínou v širším kontextu vztahů mezi Indií a Čínou nadále výrazně posiloval buddhismus svým kosmopolitním charakterem, který za civilizační centrum považoval spíše Indii než Čínu. Na počátku dynastie Sui mnich na dvoře císaře Wendiho prohlásil o Jiaozhou, že je v něm buddhismus rozšířen stejně dobře jako v Číně („a tak Jiaozhou není v ničem odlišné od Číny“), neboť leží na cestě mezi Indií a Čínou (Cuong Tu Nguyen 1997: 12).

Především je však stále mít na paměti, že informace o politickém vývoji severního Vietnamu po celé první tisíciletí jsou natolik neúplné, že nedovolují vyslovovat zcela bezpečné závěry. Texty vzniklé za čínské nadvlády přímo na vietnamském území jsou stručné a zachované většinou jen v podobě citací v pozdějších dílech. Ve zprávách čínských dynastických kronik jsou často značné časové mezery, a to dokonce i v dobách vrcholu čínské imperiální moci, jako za dynastie Tang v 7. a 8. století. Pozdější vietnamské kroniky, jejichž charakter je především hodnotící a didaktický, primárně čerpal z čínských záznamů, ale částečně je přehodnocovaly. Postupně se tak vytvářel obraz vietnamských národních hrdinů. Zdroje jejich mytologizace musíme hledat v lokálních kultech, které se kolem nich vytvořily a které byly často podporovány i čínskou správou, ať již ze zbožné víry ve snaze využít jejich neobyčejné moci a síly, nebo z pragmatické snahy jejich zapojením do politického programu získat důvěru a náklonnost místního obyvatelstva a domorodých elit. V pojetí

vietnamských kronik se odporu proti zahraniční agresi neúčastnili jen živí, ale bojů se aktivně účastnili i mrtví – zbožštění hrdinové minulosti. Ve vietnamských historických textech se tak znovu a znovu objevují sestry Trung, paní Triêu, Lý Nam Đế nebo Phùng Hung. Mnohé zbožštěné postavy byly za své zásluhy v bojích proti nepřítelům odměňovány tituly.¹

Po celé sledované období Vietnam ovšem přijímal čínskou civilizaci, aniž by ztratil vlastní osobitost. Hlavním přínosem čínského kulturního vlivu na Vietnam bylo přijetí myšlenky na vytvoření vlastního suverénního císařství, které se podařilo uskutečnit v průběhu 10. a 11. století, na ideologické rovině považovaného vietnamskou stranou za rovnocenné císařství čínskému. To vedlo po vytvoření nezávislého státu za dynastie Lý k postupnému budování státního aparátu a administrativního systému podle čínského vzoru: nejprve to byl stát založený na buddhismu jako státním náboženství (buddhismus zde měl podobný společenský význam jako za dynastie Tang v Číně nebo v dalších zemích jihovýchodní Asie), posléze se uplatňoval ortodoxní (neo)konfucianský model. Živé a stále nové čínské vlivy vycházející především z migrace (politické nebo obchodní) při tom hrály stále podstatnou roli. Dočasné krize za mongolského vpádu a mingské okupace jen utužily přesvědčení o svébytnosti vietnamské civilizace a státnosti.

*Za autorský kolektiv
Ondřej Srba*

Pozn.: Jednoduché odkazy na literaturu uvádíme v knize přímo v textu. V poznámce pod čarou uvádíme v zájmu čitelnosti delší odkazy obvykle na dva nebo více zdrojů, případně na zdroj s dalším komentářem.

1 *Essays into Vietnamese Past* 1995: 25.